

JURNALISTIKADA IXTISOSLASHUV VA UNIVERSALLASHUVNING AFZALLIKLARI

Nurmatova Mashhura Shuhrat Qizi

*Jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti magistranti,
“Mening yurtim” telekanali jurnalisti*

Annotatsiya: Ushbu maqola jurnalistikada ixtisoslashuv va universallashtirishning afzalliklarini ko‘rib chiqadi, ularning OAV xodimlariga ta’siri va yangiliklarni yoritish sifatini tahlil qiladi. Mutaxassislik jurnalistlarga siyosat, iqtisod, fan yoki tergov reportajlari kabi muayyan sohalarida chuqur tajribani rivojlantirish imkonini beradi, bu esa aniqroq, chuqurroq va ishonchli yangiliklarga olib keladi. Bu tomoshabinlar ishonchini oshiradi va tahliliy hisobotning yuqori darajasini ta’minlaydi. Boshqa tomondan, universallashtirish jurnalistlarga turli mavzularni yoritish, turli reportaj muhitlariga moslashish va rivojlanayotgan media landshaftida ko‘p qirrali bo‘lib qolish imkonini beradi. Bu moslashuvchanlik multimedia ko‘nikmalari va mavzularni yoritish juda muhim bo‘lgan raqamli jurnalistikada ayniqsa qimmatlidir. Maqolada ikkala yondashuv jurnalistik professionallikka, auditoriyani jalb qilishga va bilimlarni kengroq tarqatishga qanday hissa qo‘shishi o‘rganiladi. Shuningdek, u ixtisoslashuv va universallashtirishni muvozanatlash muammolarini muhokama qiladi, jurnalistlarning o‘z martabalarini oshirish va reportaj sifatini oshirish uchun ikkala strategiyani qanday samarali birlashtirishi mumkinligi haqida tushuncha beradi.

Kalit so‘zlar: Jurnalistika, ixtisoslashuv, universallashtirish, media, reportaj, ekspertiza, ko‘p qirralilik, aniqlik, auditoriyani jalb qilish, raqamli jurnalistika, moslashuvchanlik, tergov reportaji, multimedia ko‘nikmalari, professional o‘sish, yangiliklar sifati.

Аннотация: В статье рассматриваются преимущества специализации и универсализации в журналистике, анализируется их влияние на работников СМИ и качество освещения новостей. Специализация позволяет журналистам развивать глубокие познания в определенных областях, таких как политика, экономика, наука или журналистские расследования, что приводит к созданию более точных, глубоких и достоверных новостей. Это повышает доверие зрителей и обеспечивает высокий уровень аналитической отчетности. С другой стороны, универсализация позволяет журналистам освещать самые разные темы, адаптироваться к различным репортажным средам и оставаться универсальными в меняющемся медиа-пространстве. Такая гибкость особенно ценна в цифровой журналистике, где решающее значение имеют навыки работы с мультимедиа и охват темы. В статье рассматривается, как оба подхода

способствуют повышению профессионализма журналистов, вовлечению аудитории и более широкому распространению знаний. В нем также обсуждаются проблемы баланса между специализацией и универсализацией, а также дается представление о том, как журналисты могут эффективно сочетать обе стратегии для продвижения по карьерной лестнице и повышения качества своих репортажей.

Abstract: This article examines the benefits of specialization and generalization in journalism, analyzing their impact on media professionals and the quality of news coverage. Specialization allows journalists to develop deep expertise in specific areas, such as politics, economics, science, or investigative reporting, which leads to more accurate, in-depth, and credible news. This increases audience trust and ensures a higher level of analytical reporting. On the other hand, generalization allows journalists to cover a variety of topics, adapt to different reporting environments, and remain versatile in the evolving media landscape. This flexibility is especially valuable in digital journalism, where multimedia skills and subject matter coverage are crucial. The article explores how both approaches contribute to journalistic professionalism, audience engagement, and the wider dissemination of knowledge. It also discusses the challenges of balancing specialization and generalization, providing insights into how journalists can effectively combine both strategies to advance their careers and improve the quality of their reporting.

Keywords: Journalism, specialization, universalization, media, reporting, expertise, versatility, accuracy, audience engagement, digital journalism, flexibility, investigative reporting, multimedia skills, professional growth, news quality.

KIRISH

Jurnalistika jamoatchilik fikrini shakllantirish, jamiyatni xabardor qilish, boshqaruv va global ishlarda shaffoflikni ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tez rivojlanayotgan media muhitida jurnalistlar ikki asosiy yondashuv: ixtisoslashuv va universallashtirish o'rtasida muvozanatni saqlab, turli muammolarga moslashishi kerak. Bu ikkala yondashuv ham jurnalistlarning samaradorligi va professionalligiga hissa qo'shib, yangiliklarni yoritish sifati va chuqurligiga ta'sir qiladi.

Jurnalistika ixtisosligi siyosat, iqtisod, fan, texnologiya yoki sport kabi ma'lum bir mavzuga e'tiborni qaratish amaliyotini anglatadi. Ixtisoslashgan jurnalistlar chuqur o'rganilgan va to'g'ri reportajlar taqdim etish imkonini beruvchi tajribani rivojlantiradi. Ularning bilimlari ishonchni oshiradi, jamoatchilik ishonchini oshiradi va tomoshabinlarga murakkab mavzularni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Bundan tashqari, ixtisoslashgan jurnalistlar muammolarni tanqidiy tahlil qilishlari, chuqur istiqbollarni taklif qilishlari va yaxshi xabardor fikrlar bilan jamoatchilik muhokamasiga

hissa qo'shishlari mumkin. Noto'g'ri ma'lumotlar va yuzaki xabarlar tobora ortib borayotgan bir davrda ixtisoslashuv faktlarga asoslangan va har tomonlama jurnalistikani ta'minlashga yordam beradi.[1]

Boshqa tomondan, "jurnalistikada universallashtirish" jurnalistning keng doiradagi mavzularni yoritish va turli reportaj muhitiga moslashish qobiliyatini anglatadi. Bu yondashuv, ayniqsa, jurnalistlar har xil turdagi media-kontentlarni, jumladan, bosma, translyatsiya va onlayn platformalar bilan ishlashda ko'p qirrali bo'lishi kutilayotgan raqamli asrda foydalidir. Universal jurnalistlar yangi mavzularni tezda o'zlashtirib olishlari, turli sohalarda reportajlar tayyorlashlari va turli auditoriyalar bilan muloqot qilishlari mumkin. Ular tezkor yangiliklarni yoritish, tezkor media tashkilotlarida ishlash va rivojlanayotgan sanoat tendensiyalariga moslashish uchun zarur bo'lgan kuchli moslashuvchan qobiliyatlarga ega.

Jurnalistik doiralarda ixtisoslashuv va universallashtirish o'rtasidagi bahslar davom etmoqda, ikkala yondashuv ham o'ziga xos afzalliklarga ega. Ixtisoslashuv chuqurlik va ishonchlilikni ta'minlasada, universallashtirish moslashuvchanlik va sezgirlikni oshiradi. Ko'pgina zamonaviy jurnalistlar kerak bo'lganda kengroq mavzularni yoritish qobiliyatini saqlab, muayyan sohalarda tajribani rivojlantirib, ikkala yondashuvni birlashtirishga intilishadi. Ushbu gibridd yondashuv jurnalistlarga multimedia ko'nikmalari va fanlararo bilimlar tobora qimmatli bo'lgan rivojlanayotgan media muhitida raqobatbardosh bo'lib qolish imkonini beradi.[2]

Ushbu tadqiqotda jurnalistikada ixtisoslashuv va universallashtirishning afzalliklarini o'rganadi, ularning jurnalist sifati, kasbiy rivojlanishi va auditoriyani jalb qilishga ta'sirini tahlil qiladi. Shuningdek, jurnalistlar sohadagi samaradorligini oshirish uchun ushbu yondashuvlarni qanday qilib samarali muvozanatlashi mumkinligini o'rganadi. Ixtisoslashuv va universallashtirishning kuchli tomonlarini tushungan holda, media mutaxassislari o'zlarining reportaj ko'nikmalarini oshirishlari, ommaviy nutqqa mazmunli hissa qo'shishlari va zamonaviy media sanoatining dinamik talablariga moslashishlari mumkin.

ADABIYOTLAR SHARHI VA METADOLOGIYASI

Dominik Marchetti (2005) fransuz jurnalistikasi sohasini tahlil qilib, "universallashtirish" va "ixtisoslashgan" qutblar o'rtasidagi tizimli qarama-qarshilikni ta'kidlaydi. Marchettining ta'kidlashicha, ixtisoslashuv jurnalistlarga ma'lum sohalarda tajribani rivojlantirish, reportajning chuqurligi va sifatini oshirish imkonini beradi.

Jerry A. Jacobs (2014) akademik jurnallarning ko'payishini muhokama qilib, ixtisoslashuv ilmiy muloqotning muqarrar jihati ekanligini ta'kidlaydi. U an'anaviy intizom yo'nalishlarini aniq yo'naltirilgan holda kesib o'tuvchi sohalarga ishora qilib, "ixtisoslashgan fanlararolik" tushunchasini kiritdi.

Anita Say Chan raqamli madaniyat Silikon vodiysi kabi innovatsion markazlardan kelib chiqadi va shunchaki boshqa joylarda takrorlanadi, deb taxmin qiladigan "raqamli universalizm" tushunchasini tanqid qildi. Uning ta'kidlashicha, bu istiqbol periferik mintaqalardagi dinamik raqamli amaliyotlarni e'tiborsiz qoldirib, global raqamli madaniyatlarni yanada inklyuziv tushunishni targ'ib qiladi.

Data jurnalistikasining yuksalishi ixtisoslashuv va universallashtirishning yaqinlashuvini misol qilib ko'rsatadi. Turo Uskali va Heikki Kuutti (2015) kabi olimlar ma'lumotlar jurnalistikasi ish amaliyotini tashkil etishning bir nechta modellarini aniqladilar, bu turli xil axborot xonalarida maxsus ko'nikmalar va universal qo'llanilishini ko'rsatadi. Bundan tashqari, "Ma'lumotlar jurnalistikasi bo'yicha qo'llanma" "jurnalistika ma'lumotlarini to'g'rilash"ni muhokama qilib, maxsus tahliliy ko'nikmalarni va jurnalistika tamoyillarini universal tushunishni talab qiluvchi ma'lumotlarga asoslangan hikoya qilish strategiyalarini ta'kidlaydi.[3]

TAHLILIY NATIJA

O'zbekiston jurnalistikasining evolyutsiyasi o'ziga xos milliy muammolarni hal etishda global tendensiyalarni aks ettiruvchi ixtisoslashuv va universallashtirish o'rtasidagi dinamik o'zaro ta'sirni aks ettiradi.

Jurnalistika mutaxassisligi: So'nggi yillarda O'zbekistonda ixtisoslashgan jurnalistika, xususan, data jurnalistika sohasida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu o'zgarishlarda O'zbekiston Milliy universiteti kabi ta'lim muassasalarining hissasi katta. 1949-yilda tashkil etilgan Jurnalistika fakulteti ma'lumotlarni tahlil qilish va raqamli hisobot berish bo'yicha maxsus ko'nikmalar zarurligini ta'kidlab, zamonaviy media amaliyotlarini o'z ichiga olgan holda rivojlandi.

Jurnalistlarning Excel, Google Maps va Google Spreadsheets kabi ma'lumotlarni qayta ishlash vositalari bo'yicha malakasini oshirish maqsadida seminar va treninglar o'tkazildi. Masalan, 2021-yilda O'zbekiston bo'ylab 45 nafar jurnalist biznes va iqtisodiy hisobotlar uchun ma'lumotlarni olish, tahlil qilish va vizualizatsiya qilish ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan seminarlarda ishtirok etdi.

Jurnalistikada universallashtirish: Shu bilan birga, raqamli transformatsiya o'zbek jurnalistlari orasida universal mahorat to'plamini talab qildi. 2024-yil boshida 83,3 foizni tashkil etgan internetning o'sishi va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanuvchilarning 8,70 millionga ko'tarilishi (aholining 24,6 foizi) jurnalistlarni turli raqamli platformalar moslashishga majbur qildi.

Bu o'zgarish jurnalistika fakultetlarida o'quv dasturlarini isloh qilishda yaqqol ko'rinib turibdi, bu yerda multimediali jurnalistika, raqamli hikoyalar va platformalararo reportajlarga e'tibor kuchaymoqda. Bunday universal ko'nikmalar jurnalistlarga kengroq auditoriya bilan muloqot qilish imkonini beradi, axborotni iste'mol qilishning turli xil afzalliklarini qondiradi.[4]

Global taqqoslashlar: Global miqyosda ixtisoslashuv va universallashtirish o'rtasidagi muvozanat turlicha. Reuters institutining 2019 yildagi hisobotida ta'kidlanishicha, so'rovda qatnashgan yangiliklar bo'limlarining 32 foizi yangi mahsulotlar va brend kengaytmalarini ishga tushirishga ustuvor ahamiyat berishgan, bu universallashtirish tendensiyasidan dalolat beradi. Aksincha, 67% ixtisoslashtirilgan yondashuvni aks ettiruvchi mavjud mahsulotlarni takrorlash va takomillashtirishga e'tibor qaratdi.

Data jurnalistika kontekstida global so'rov shuni ko'rsatdiki, data jurnalistika butun dunyo bo'ylab qiziqish uyg'otayotgan bo'lsada, uni qabul qilishda nomutanosibliklar mavjud. Rivojlangan mamlakatlar ko'pincha ixtisoslashgan ma'lumotlar guruhlariga sarmoya kiritish uchun ko'proq resurslarga ega, holbuki rivojlanayotgan davlatlar texnologiya va o'qitish imkoniyatlari cheklanganligi sababli qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin.[5]

MUHOKAMA

Jurnalistikada ixtisoslashuv va universallashtirish o'rtasidagi davom etayotgan munozara ikkala yondashuvning o'ziga xos afzalliklari va muammolarini ta'kidlaydi. Mutaxassislik jurnalistlarga muayyan sohalarda chuqur tajribani rivojlantirish imkonini beradi, hisobotning aniqligi, ishonchliligi va tahliliy chuqurligini oshiradi. Bu yondashuv, ayniqsa, yuqori sifatli kontent yaratish uchun ekspertiza muhim ahamiyatga ega bo'lgan siyosiy jurnalistika, iqtisodiy tahlil va tergov reportajlari kabi murakkab sohalarda foydalidir. Biroq, haddan tashqari ixtisoslashuv jurnalistlarning turli mavzularni yoritish va tez o'zgaruvchan yangiliklar muhitiga moslashish qobiliyatini cheklashi mumkin.[6]

Boshqa tomondan, universallashtirish jurnalistlarga ko'p qirrali bo'lish, bir nechta mavzularni yoritish va turli media platformalariga moslashish imkonini beradi. Ushbu yondashuv multimedia ko'nikmalari va fanlararo bilimlar muhim bo'lgan raqamli davrda ayniqsa dolzarbdur. Universallashtirishni qo'llaydigan jurnalistlar so'nggi yangiliklarga tezda javob berishlari, turli formatlarda (chop etish, translyatsiya, onlayn) ishlashlari va turli auditoriyalar bilan muloqot qilishlari mumkin. Biroq, muayyan sohalarda chuqur tajribaning yo'qligi ba'zan sirt darajasida hisobot berishga olib kelishi mumkin.[7]

O'zbekistonda va jahon miqyosida jurnalistika ta'limi va media tashkilotlari har ikki yondashuvni birlashtirgan gibrid modelga ehtiyoj borligini tobora ko'proq e'tirof etmoqda. Ixtisoslashuv hisobot sifatini yaxshilasa, universallashtirish moslashish va faollikni oshiradi. O'zbekiston jurnalistikasi sohasi bosqichma-bosqich ixtisoslashuvni ham, universallashtirishni ham qamrab oladi. Umumjahon raqamli kompetensiyalar bilan bir qatorda maxsus ko'nikmalar, xususan, data jurnalistika bo'yicha integratsiya o'zbek jurnalistlariga zamonaviy ommaviy axborot vositalarining murakkabliklarida samarali harakat qilish imkonini beradi. Ushbu ikki tomonlama yondashuv nafaqat hisobot sifatini oshiradi, balki doimiy rivojlanayotgan global media muhitiga moslashishni ham ta'minlaydi.

XULOSA

Jurnalistikaning zamonaviy davrdagi evolyutsiyasi ham ixtisoslashuv, ham universallashtirish muhimligini ta'kidlamogda. Bu ikki yondashuv bir-birini istisno etmaydi, balki bir-birini to'ldiradi, jurnalistlarning axborot to'plash, tahlil qilish va tarqatish usullarini shakllantiradi. Mutaxassislik reportajning chuqurligi, aniqligi va ishonchligini oshiradi, jurnalistlarga siyosat, iqtisod, fan yoki ma'lumotlar jurnalistikasi kabi muayyan sohalarda mutaxassis bo'lish imkonini beradi. Aksincha, universallashtirish moslashuvchanlikni rivojlantiradi, bu esa jurnalistlarga keng doiradagi mavzularni yoritish, turli media formatlarida ishlash va turli auditoriyalarni qamrab olish imkonini beradi.

O'zbekiston va boshqa mamlakatlardagi jurnalistikaning tahlili har ikkala yondashuv ham vaqt o'tishi bilan qanday rivojlanganligini ko'rsatadi. O'zbekistonda jurnalistlarni chuqur tahlil qilish ko'nikmalariga ega bo'lgan ta'lim muassasalari va o'quv dasturlari bilan ixtisoslashuvga, xususan, data jurnalistikasiga e'tibor kuchaymoqda. Shu bilan birga, raqamli platformalar va ijtimoiy medianing yuksalishi jurnalistlardan o'zlarining hikoya qilish uslublarida ko'p qirrali va moslashuvchan bo'lishni talab qiladigan universal mahorat to'plamini talab qildi. Global miqyosda yetakchi axborot tashkilotlari va akademik tadqiqotlar barqaror jurnalistika uchun ixtisoslashuv va universallashtirish o'rtasidagi mutanosiblik muhim ekanligini ko'rsatdi.

Bundan tashqari, sun'iy intellekt va raqamli transformatsiyaning ortib borayotgan roli ikkala yondashuvga bo'lgan ehtiyojni yana bir bor ta'kidladi. Bugungi kunda jurnalistlar o'z sohaslarida chuqur tahlil qilish qobiliyatiga ega bo'lishlari bilan birga, rivojlanayotgan texnologiyalar va multimedia platformalarida harakat qilish uchun etarlicha moslashuvchan bo'lishlari kerak. Global so'rovlar ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, eng muvaffaqiyatli jurnalistlar va ommaviy axborot vositalari maxsus bilimlarni universal moslashuvchanlik bilan birlashtirganlardir. Umumiy qilib aytganda, jurnalistikaning kelajagi ixtisoslashuv va universallashtirish o'rtasidagi muvozanatni saqlash qobiliyatidadir. Ikkala yondashuvni ham qo'llagan holda, jurnalistlar o'zlarining kasbiy o'sishini oshirishlari, ommaga taqdim etilayotgan axborot sifatini oshirishlari va doimiy o'zgarib borayotgan media muhitida dolzarbligini saqlab qolishlari mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xodiyeva, M. (2024). ZAMONAVIY JURNALISTIKADA SUNIY INTELLEKT ISTIQBOLLARI. *UNIVERSAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH*, 2(9), 121-127.
2. Eminova, Y. (2023). JURNALIST KASBINING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. *RESEARCH AND EDUCATION*, 2(11), 25-29.

3. Latipov, A. (2024). INTERNET JURNALISTIKASIDA DATA MATERIALLARNING YORITILISHI. NAZARIY VA AMALIY FANLARDAGI USTUVOR ISLOHOTLAR VA ZAMONAVIY TA'LIMNING INNOVATSION YO'NALISHLARI, 1(3), 147-154.
4. Abdug'ofurova, M., & Sattarova, D. (2024, November). XALQARO JURNALISTIKA, NAZARIYA VA AMALIYOT. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON MODERN DEVELOPMENT OF PEDAGOGY AND LINGUISTICS* (Vol. 1, No. 10, pp. 35-40).
5. Latipov, A. P. (2024). DATA JURNALISTIKADA OCHIQ MA'LUMOTLARNING ROLI. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY*, 1(17), 17-23.
6. Davronbek, I. (2024). MEDIA MAYDONIDAGI KOMMUNIKATSIYA. *IJTIMOY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, 4(5), 45-48.
7. Boyer, D. C. (2000). On the sedimentation and accreditation of social knowledges of difference: Mass media, journalism, and the reproduction of East/West alterities in unified Germany. *Cultural Anthropology*, 15(4), 459-491.
8. Jaakkola, M. (2015). *The contested autonomy of arts and journalism: Change and continuity in the dual professionalism of cultural journalism*. Tampere University Press.
9. Hjarvard, S. (2001). News media and the globalization of the public sphere. *News in a globalized society*, 17-39.
10. Jeanne, R. L. (1986). The evolution of the organization of work in social insects. *Monitore Zoologico Italiano-Italian Journal of Zoology*, 20(2), 119-133.